

17. Skotnicki K. Prawo wyborcze na urząd prezydenta w Słowacji / K. Skotnicki // Prawo wyborcze na urząd prezydenta w państwach europejskich / red. S. Grabowska, R. Grabowski). – Warszawa : Wolters Kluwer Polska Sp. Z o.o., 2007. – S. 176–184.

18. Charney J. P. Le controle de la regularite des elections parlamentaires / J. P. Charney. – Paris : LGDJ, 1964. – 447 s.

19. Przeobrażenia we współczesnym prawie konstytucyjnym / red. K. Działocha. – Wrocław : Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, 1995. – 168 s.

Надійшла до редколегії 30.05.2012

БУЧКОВСКИ Л. СОВРЕМЕННЫЕ СИСТЕМЫ ВЕРИФИКАЦИИ ВЫБОРОВ (НА ПРИМЕРЕ ИТАЛИИ, АВСТРИИ И СЛОВАКИИ)

Раскрыты три модели подтверждения действительности выборов: система парламентского контроля, юрисдикционная система, смешанная система. На примере Италии раскрыты основные принципы системы парламентского контроля, на примере Австрии – суть юрисдикционной системы контроля, на примере Словакии – суть смешанной системы контроля.

BUCHKOWSKI L. MODERN SYSTEMS OF CONFIRMATION OF THE ELECTIONS (ON THE EXAMPLE OF ITALY, AUSTRIA, SLOVAKIA)

Three models of confirmation of reality of elections are revealed: parliamentary checking system, jurisdiction system, mixed system. On the example of Italy basic principles of the parliamentary checking system is shown, essence of the jurisdiction checking system is revealed on the example of Austria, on the example of Slovakia the essence of the mixed checking system is reviewed.

УДК 340.132.1

Д. О. ЄРМОЛЕНКО,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Класичного приватного університету*

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ПІДСТАВИ ВИДІЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЗА ЧАСІВ ВІДРОДЖЕННЯ ТА ПРОСВІТНИЦТВА

Проаналізовано погляди провідних європейських й українських вчених епохи Відродження та Просвітництва щодо правового виховання молоді як майбутнього будь-якого суспільства.

На думку деяких сучасних дослідників, молодіжна проблематика у вітчизняній науковій літературі почала розглядатися лише з початку ХХ ст. [1, с. 7–8]. Проте ми вважаємо, що молодіжна проблематика має більш глибоке історичне коріння. Дослідників завжди цікавила можливість впливу на свідомість молоді як на майбутнє суспільства за допомогою різноманітних механізмів. В основі сучасних моделей формування правосвідомості молоді лежать ідеї та досвід багатьох історичних епох.

Епоха *Відродження* (кінець XIV – початок XVII століть) ознаменувалася зверненням до гуманістичних ідей. Людина була проголошена головною цінністю на землі, а кінцевою метою виховання молоді було визнане формування гармонійної духовно та фізично розвинутої особистості.

Італійські гуманісти XV–XVI століть вважали, що найкращий шлях виховання – ви-

вчення класичної греко-римської культури. Основним джерелом для італійських мислителів стали ідеї Квінтіліана. До діячів даного періоду можна віднести В. де Фельтре (1378–1446), який створив школу нового типу «Casa gioiosa» («Дім радості»), де основною метою був гармонійний розвиток людини, його «тіла, розуму, характеру»; Г. Веронезе (1374–1460), який займався перекладом та коментуванням робіт видатних античних філософів; П. П. Верджеріо (1370–1444) – автора однієї з перших ґрунтовних робіт з питань виховання та освіти молоді – «Про благородні звичаї та вільні науки» (1402).

Ідеї відродження з Італії потрапили до сусідньої *Франції*, де Паризький університет стає осередком ідей гуманізму. Так, Ф. Рабле (1494–1553) у своєму сатирично-філософському романі «Гаргантюа і Пантагрюель» дотепно викрив вади середньовічного виховання і навчання молоді та одночасно описав ідеал

гуманістичного виховання, головна мета якого – духовний та фізичний розвиток особистості. Основною сферою інтересів Г. Бюде (1468–1540) – засновника Колеж де Франс та бібліотеки у Фонтенбло – була філологія, яку він розглядав як шлях для пізнання античної культури для духовного вдосконалення особистості. На думку М. де Монтеня (1533–1592), мета виховання полягає в тому, щоб зробити з дитини не спеціаліста-священника, юриста або доктора, а перш за все людину взагалі, з розвинутим розумом, твердою волею та благородним характером, яка б могла насолоджуватися життям та переносити нещастя. У своїй книзі «Досліди» в розділі «Про виховання дітей» М. де Монтень пише: «Я хотів би, щоб вихователь з самого початку, погодившись із душевними схильностями довіреної йому дитини, надав їй можливість вільно виявити ці схильності, пропонуючи їй відчутти смак різних речей, вибирати між ними і розрізняти самотійно, іноді вказуючи їй шлях, іноді, навпаки, дозволяючи відшукувати дорогу їй самій. Я не хочу, щоб наставник один все вирішував і тільки один говорив, я хочу, щоб він теж слухав свого вихованця» [2].

Із Італії та Франції гуманістичні ідеї епохи Відродження поширилися і в інших країнах Європи. Т. Мор (1478–1535) у своєму відомому творі «Утопія» висловив думку про необхідність загальної, рівної для всіх державної освіти, в якій повинні поєднуватися теорія та виробнича практика. Формулюючи мету виховання, Е. Роттердамський (1469–1536) наголошував на благочесті та моральності. Він висунув ідею загального навчання для тих кому недоступне навчання наукове. У змісті освіти Е. Роттердамський на перше місце ставить граматику, далі йдуть історія, література, географія. Він категорично протестує проти суворой шкільної дисципліни, побоїв, вимагає щоб навчання приносило дитині радість та задоволення. Саме це дозволило Г. М. Коджаспіровій, оцінюючи значення ідей Е. Роттердамського, зазначити, що саме він «знову відкрив для світу таке явище, як світ дитини, світ дитинства» [3, с. 48].

Під впливом європейської традиції у XVI–XVII століттях в Україні розпочався бурхливий розвиток гуманітарних та освітніх закладів: школи, друкарства тощо. Цікавим явищем у вітчизняній історії того часу була діяльність братських шкіл, високий рівень освіти в яких забезпечували відомі не лише в Україні вчителі – С. Зизаній, К. Ставровецький (Транквіліон), Памво Беринда. Також важливим кроком розвитку умов для виховання та навчання молоді

було створення у 1632 р. Києво-Могилянської академії, яка збирала у своїх стінах найбільшу кількість освічених, найкращих на той час діячів науки та культури, таких, як опікун академії П. Могила, історик, філософ, «український Аристотель» (за визначенням Л. Барановича) І. Гізель, письменники, церковні та громадсько-політичні діячі І. Галятівський, Л. Баранович, С. Полоцький, Є. Славинецький тощо. Усі вони зробили певний внесок у розвиток вітчизняної системи виховання та навчання молоді, порушували це питання в полемічних роботах, виступах, промовах, розробляли методичні рекомендації тощо.

Одним з відомих українців епохи Відродження був Ю. Котермак (більш відомий як Юрій Дрогобич) (1450–1494), який викладав у Болонському та Краківському університетах і першим з українських учених отримав ступені доктора філософії та доктора медицини. У вихованні молоді Ю. Котермак головним вважав друковане слово і наголошував на тому, що саме наука прогнозує майбутнє та забезпечує кожному народу економічний розвиток [4].

Відомий галицький полеміст, богослов, письменник І. Вишенський (1550–1620) проблеми виховання та навчання молоді розглядав у тісному взаємозв'язку з іншими соціально-політичними проблемами. Він різко виступав проти викладання латинською мовою, оскільки вважав, що навчати молодь треба рідною мовою, використовуючи елементи традиційної культури й народного родинного виховання. У своїх творах «Обличеніє диявола-миродержця», «Послання князю Острозькому», «Суперечка мудрого латинника з немудрим русином» тощо І. Вишенський пропагував ідею рівності, розробляючи конструктивні поради щодо навчання, самоосвіти молодим українцям, які бажають навчатися в університетах. Його ідеї щодо систематичного й свідомого засвоєння матеріалу активно використовувалися у братських школах та вплинули на формування тогочасної освітньої системи. Досліджуючи життя та творчість І. Вишенського, Іван Франко у XIX ст. писав: «Іван Вишенський може ще й нашому поколінню служити прикладом твердості і стійкості характеру, прямоті та ясності в вислові своїх поглядів і згідності між переконаннями та цілим своїм життям» [5].

К. Ставровецький (Транквіліон) (дата народження не відома – 1646) наголошував, що місце людини в суспільстві повинно залежати від її освіти, а не від походження. На його думку, «ум» і «розум» – не одно й те саме, бо «ум» є «саморасльня душа, то есть источник всякого

разу ма чоловічого. Розум же отві в душу приходить» [6, с. 237], тобто гострота розуму залежить від вроджених здібностей, але глибина і різноманітність знань – від виховання. Вважаючи, що прагнення до знань є природною властивістю людини, К. Ставроецький наголошував, що кожен повинен збагачувати свій розум знаннями і поширювати їх серед інших.

Отже, головна особливість поглядів на виховання та навчання молоді в Україні у XVI–XVII століттях полягає в тому, що в умовах боротьби ідей національного самоствердження та насаджування чужих культурних ідей українська думка мала змогу відчувати ренесансний вплив європейської гуманістичної традиції. Ще однією особливістю можна назвати процес співіснування католицької та православної церкви та, відповідно, системи виховання та навчання молоді, який був бурхливим та сповненим суперечностей. Не можна також заперечувати його кінцевий результат – високий ступінь розвитку українських ідей щодо виховання та освіти молоді, розмаїття освітніх закладів.

В епоху *Просвітництва* (кінець XVII – початок XVIII століть) знову певним чином змінюється ставлення до молоді. Мислителі виходять з необхідності зміни виховання молоді на основі реалізації «природних прав» людини – свободи, рівності, братерства – шляхом просвітництва.

Так, англійський філософ та державний діяч Д. Локк (1632–1704) стверджував природну рівність людей, вважав, що виховання з «чистого аркуша» наносить характер та особистісні якості людини. Концепція виховання та навчання молоді Ж. Локка викладена в його трактаті «Думки про виховання» (1693), де міститься програма всебічного розвитку майбутнього джентльмена, буржуа, ділової людини. Головна мета виховання молоді, за Ж. Локком, – підготовка до щасливого та розумного життя, в якому людина була б вільною та не зачіпала би свобод інших. Для досягнення такої мети вчений передбачає розумове, моральне, фізичне, трудове виховання. Значення гарного виховання молоді Ж. Локк оцінював дуже високо: «Гарне виховання дітей настільки є обов'язком та інтересом батьків і благополуччя нації, настільки залежить від нього, що кожному слід було б серйозно сприймати його до серця і, ретельно дослідивши та з'ясувавши, що радять у даному випадку примха, звичай або розум, сприяти зі свого боку повсюдному здійсненню того способу виховання молоді з урахуванням різних умов її життя, який найлегше, найшвидше та найточніше здатен створити добродішних, ділових та здібних людей у межах різних

їх покликать; хоча важливіше за все враховувати покликання джентльмена. Бо якщо люди цього рангу одного разу поставлені вихованням на правильний шлях, вони швидко дадуть лад решті» [7, с. 409–410].

Французький філософ-просвітник і письменник Ж.-Ж. Руссо (1712–1778) свою теорію «вільного природного виховання» виклав у трактаті «Еміль, або Про виховання» (1762). Заперечуючи традиційну систему виховання, він уважав, що виховання буде сприяти розвитку дитини лише у тому випадку, якщо матиме природний характер, якщо буде пов'язане з природним розвитком індивіда. Зокрема, Ж.-Ж. Руссо зазначає: «Все, чого ми не маємо при народженні і без чого не можемо обійтися, ставши дорослими, дається нам вихованням. Виховання це дається нам або природою, або людьми, або речами. Внутрішній розвиток наших здібностей та наших органів є вихованням, що отримується від природи; навчання тому, як користуватися цим розвитком є вихованням з боку людей; а набуття нами власного досвіду відносно предметів, що дають нам сприйняття, є вихованням з боку речей». На думку Ж.-Ж. Руссо, «учень, у якому ці різні уроки суперечать один одному, погано вихований і ніколи не буде в злагоді з самим собою; в кому вони всі потрапляють в одні й ті самі пункти та прагнуть до одних і тих же завдань, лише той йде до своєї мети і живе правильно. Він один добре вихований» [8].

Головною метою представників французького Просвітництва була боротьба з феодальними ідеями та інститутами виховання та освіти молоді. Ш.-Л. де Монтеск'є (1689–1755) у своїй праці «Про дух законів» (1748) присвятив проблемам виховання окремий розділ (книгу) – «Книга четверта. Про те, що закони виховання повинні відповідати принципам образу правління», в якому підкреслював: «Жодне правління не потребує такої міри допомоги виховання, як республіканське правління. Страх у деспотичних державах зароджується сам собою під впливом погроз та покарань; честь у монархіях знаходить собі опору в пристрастях людини і сама слугує їм опорою; але політична чеснота є самовідданість – річ завжди дуже важка. Цю чесноту можна визначити як любов до законів та до батьківщини. Ця любов, що потребує постійної переваги суспільного блага над особистим, лежить в основі всіх приватних чеснот» [9, с. 192]. Учений висунув наступну програму: формування підрастаючого покоління на ідеалах конституційної держави, неприйняття деспотії абсолютної монархії, заміна станової школи системою демократичної,

національної освіти, де кожний молодий громадянин долучається до знань.

Один із найвидатніших українських мислителів, просвітитель-гуманіст, філософ, поет, педагог Г. С. Сковорода (1722–1794) досліджував проблеми виховання молоді в бесідах, філософських трактатах, притчах («Вдячний Еродій», «Вбогий Жайворонок» тощо). Виховні ідеї Г. С. Сковороди вирізнялися елементами демократизму, гуманізму, народності та патріотизму. Вчений вважав, що в систему виховання молоді входить родинне, розумове, фізичне та естетичне виховання. Г. С. Сковорода провідне місце у всебічному розвитку відводив розумовій освіті, яка допомагає людині пізнати себе, навколишній світ, сутність щастя. Пізнання самого себе філософ розвиває у контексті виховного моменту. Пізнавати себе потрібно, поперше, як окрему людину, своєрідну та індивідуальну, тільки на себе схожу; по-друге, як особу громадянську, тобто як члена нації або сина народу, що має свої звичаї, традиції, закони; по-третє, як людину взагалі, яку Бог створив за образом Божим [10, с. 154].

Г. С. Сковорода вважав, що у вихованні треба зважати не на соціальне становище дітей, а на їх природу, нахили, інтереси, обдарування. Звідси мислитель формулює мету виховання – формування вільної, гармонійно розвинутої людини, яка відчуває себе щасливою та корисною для суспільства, здатною жити активно. Особливу роль у всебічному вихованні молоді Г. С. Сковорода відводив моральним якостям, зокрема любові до вітчизни, праці, людяності, дружбі, правдивості, чесності, скромності, силі волі, людській гідності. Відстоюючи принцип громадянськості у вихованні молоді, вчений вважав, що ідеал людяності має відповідати ін-

тересам народу, жититися з народних джерел і зберігатися у святах, звичаях, обрядах народу. У зв'язку з цим він різко виступав проти дворянсько-аристократичного виховання, а також надмірного плазування перед усім іноземним [11, с. 312–313]. Г. С. Сковорода виділяє наступні основоположні виховні завдання: створити особистість, людину цілком незалежну, але в повній зовнішній та внутрішній гармонії; надати шляхетності громадянському життю, налагодивши дружні стосунки між людьми; з'єднати добро кожного із загальним добром, ладом усієї держави [12, с. 99].

Ідеї Г. С. Сковороди щодо виховання молоді значно вплинули на українську педагогічну думку XIX ст. Про це свідчить творча спадщина та діяльність письменника, педагога та громадського діяча І. П. Котляревського (1769–1838), видатного українського поета та письменника Т. Г. Шевченка (1814–1861), письменника, педагога, історика, фольклориста і громадський діяча П. О. Куліша (1819–1897), відомого закарпатського педагога О. В. Духновича (1803–1865), засновників «Руської трійці» М. С. Шашкевича (1811–1843), І. М. Вагилевича (1811–1866), Я. Ф. Головацького (1814–1888) та багатьох інших.

Підводячи підсумок, можна зазначити, що зацікавленість дослідників «молодіжною» проблематикою має глибоке історичне коріння. В різні історичні епохи відношення до молоді змінювалося, мета виховання диференціювалася відповідно до особливостей певної історичної епохи, але одне залишалось незмінним – намагання вплинути на свідомість молоді людини за допомогою виховання та навчання, з метою формування з нього в майбутньому особистості, члена суспільства.

Список використаної літератури

1. Василенко О. В. Социализация студенческой молодежи в образовательном процессе (социально-философский аспект исследования) : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Василенко Оксана Витальевна. – Чебоксары, 2003. – 152 с.
2. Монтень М. Опыты. Избранные произведения : в 3 т. Т. 1 / Мишель Монтень ; пер. с фр. – М. : Голос, 1992. – 384 с.
3. Коджаспирова Г. М. История образования и педагогической мысли : таблицы, схемы, опорн. консп. / Г. М. Коджаспирова. – М. : Владос-Пресс, 2003. – 224 с.
4. Дрогобич Ю. Роки і пророцтва / Юрій Дрогобич ; уклад. і наук. ред. В. М. Вандишев. – Х. : Факт, 2002. – 287 с.
5. Франко І. Іван Вишенський, його час і письменська діяльність / І. Франко // Твори : в 20 т. Т. 16. – К. : Державне вид-во худ. л-ри, 1955. – С. 413–429.
6. Ставровецький К.-Т. Зерцала богословії / К.-Т. Ставровецький // Пам'ятки братських шкіл на Україні (кінець XVI – початок XVII ст.) : тексти і дослідж. – К. : Наук. думка, 1988. – С. 208–243.
7. Локк Дж. Сочинения : в 3 т. Т. 3 / Джон Локк. – М. : Мысль, 1988. – 668 с.
8. Руссо Ж.-Ж. Эмил, или О воспитании [Электронный ресурс] / Жан-Жак Руссо. – Режим доступа: <http://www.marsexx.ru/tolstoy/russo-emil1.html>.
9. Монтескье Ш. Л. Избранные произведения / Ш. Л. Монтескье ; общ. ред. и вступ. ст. М. П. Баскина. – М. : Госполитиздат, 1955. – 799 с.

10. Сковорода Г. Повне зібрання творів : у 2 т. Т. 1 / Григорій Сковорода. – К. : Наук. думка, 1973. – 532 с.
 11. Лисак В. Особливості національного виховання молоді в історичному аспекті / В. Лисак // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Вип. 25. – Ч. 1. – 2009. – С. 307–316.
 12. Сковорода Г. Повне зібрання творів : у 2 т. Т. 2 / Григорій Сковорода. – К. : Наук. думка, 1973. – 576 с.

Надійшла до редколегії 23.04.2012

ЕРМОЛЕНКО Д. А. ФИЛОСОФСКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ОБОСНОВАНИЯ И ОСНОВАНИЯ ВЫДЕЛЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ ВО ВРЕМЕНА ВОЗРОЖДЕНИЯ И ПРОСВЕЩЕНИЯ

Проанализированы взгляды ведущих европейских и украинских ученых эпохи Возрождения и Просвещения по вопросам правового воспитания молодежи как будущего любого общества.

YERMOLENKO D. PHILOSOPHICAL AND LEGAL BASES OF REASONS AND LEGAL ALLOCATION OF THE PROBLEM OF YOUTH EDUCATION DURING THE RENAISSANCE AND ENLIGHTENMENT

Views of leading European and Ukrainian scientists of the Renaissance and the Enlightenment on the law education of youth as the future of any society are analyzed.

УДК 343.01+341.48

О. О. ЖИТНИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання

Харківського національного університету внутрішніх справ

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ
ТА МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО:
СПІВВІДНОШЕННЯ, ВЗАЄМОДІЯ, РОЗМЕЖУВАННЯ**

Розглянуто деякі загальні питання взаємодії внутрішнього кримінального права України та міжнародного кримінального права при виконанні ними своїх функцій. Визначено співвідношення вказаних галузей та їх відмінності за предметом.

Проблеми взаємодії внутрішнього права з міжнародним правом, удосконалення на цій основі національного законодавства набувають для України особливого значення у зв'язку із отриманням нашої державою незалежності, виходом на міжнародну арену як самостійного повноправного суб'єкта, проголошенням курсу на інтеграцію до демократичної міжнародної спільноти й системи європейського співробітництва. Тому вони постійно перебувають у полі зору законодавчої й виконавчої влади, а також представників наукової спільноти. Водночас поки що не всі вказані питання стають предметом спеціальних досліджень та знаходять задовільне вирішення. Так, недостатньо розробленими у межах вказаної проблематики є зв'язок між кримінальним правом України як галуззю внутрішнього права держави та міжнародним кримінальним правом (далі – МКП), співвідношення між указаними правовими утвореннями. Пояснюють це як дискусійним характером загальних аспектів співвідношення

національного й міжнародного права (щодо яких у науці міжнародного права вироблено низку теорій, кожна з яких включає кілька концепцій [1]), так і відсутністю достатнього теоретико-методологічного базису МКП, яке є відносно новим підрозділом правознавства (хоч про дефіцит літератури даного напрямку підстав говорити немає). Якщо внутрішнє (національне) кримінальне право має глибокі історичні традиції (як відзначає М. М. Кропачев, чим більш давнім є право, тим більше воно містить кримінальних норм [2, с. 66]), а тому його функціонування й розвиток забезпечені опрацьованою багатьма поколіннями криміналістів теорією, апробованими засобами нормотворчості й прийомами правозастосування, то доктрина й практика МКП розвиваються лише з XIX ст. (більш інтенсивно – з початку XX ст.), перебувають поки що на етапі становлення [3; 4]. Водночас як внутрішнє кримінальне, так і міжнародне кримінальне право обумовлені однорідними соціально-політичними явищами